

UDK 305-055.1/.2
Biblid 0543-3657, 70 (2019)
God. LXX, br. 1175, str. 22–33
izvorni naučni rad
Primljen: 30.5.2019.

Ivan DUJIĆ¹

(Ne)osnovanost hegemonističkog maskuliniteta: kratka uporedna analiza

SAŽETAK

Rad se temelji na kratkoj uporednoj analizi dinamičnog razvoja društva i države kroz prizmu hegemonističkog maskuliniteta i polne neravnopravnosti, bez obzira na to što politika i pravo podstiču i štite polnu ravnopravnost. Cilj istraživanja je da se ukaže na to da polna ravnopravnost teži da ospori hegemonistički maskulinitet kao nezamenljivu osnovu za normativnu heteroseksualnost. Polazi se od toga da je hegemonistički maskulinitet neosnovan, ne samo sa stanovišta politike i prava, već i zato što nije u skladu s načelima savremene države. S druge strane, sa stanovišta ekonomije i sociologije hegemonistički maskulinitet je osnovan, što podržava postavljenu hipotezu ovoga rada: hegemonistički maskulinitet predstavlja paradoks pošto nesvesno teži da zanemari politiku, pravo i polnu ravnopravnost.

Ključne reči: hegemonistički maskulinitet, polna (ne)ravnopravnost, normativna heteroseksualnost, društvo, ekonomija, politika, pravo, sociologija, savremena država.

Uvod

Nastanak i dinamičan razvoj društva i države obeleženi su ulogom muškaraca koji su primarno određivali tokove razvoja. Muškarci su, u ime

¹ Naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd,
E-mail: ivan@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je realizovan u okviru projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti” Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Evidencioni broj projekta: 179029.

društva i države, stolicima nastojali da budu jedini pokretači tokova razvoja kako bi održavali sistem pravila, zastupajući ideju da su društvo i država rezultat neprekidnih, složenih i višestrukih odnosa. Zahvaljujući ekonomskim, političkim i kulturnim odnosima, proces ekonomskih, političkih i kulturnih integracija unutar društva i države teče kontinuirano.

Proučavanje uloge muškaraca u dinamičnom razvoju društva i države, kao i njeno povezivanje s hegemonističkim maskulinitetom predstavlja izazov za istraživače društvenih nauka. U literaturi brojne definicije hegemonističkog maskuliniteta potvrđuju da su se mnogi istraživači bavili proučavanjem ove složene pojave u cilju definisanja pojma hegemonističkog maskuliniteta. U radu se razmatra ovaj oblik maskuliniteta, kao obrasca ponašanja (pattern of practice), pošto on predstavlja osnovu za višestruko sagledavanje uloge muškaraca u dinamičnom razvoju društva i države.²

Dok su poslednja dva stoleća protekla u razvoju, širenju značaja i unapređivanju ljudskih prava u okviru razvoja društva i države, ovo stoleće odlikuje se razvojem mehanizama za ublažavanje hegemonističkog maskuliniteta, kao i unapređivanjem polne ravnopravnosti. Činjenica je da su u prethodnim stolicima u mnogim državama usvojeni paktovi o ljudskim pravima.³ U ovom stoleću politika i pravo dovode u pitanje hegemonistički maskulinitet, dok je on i dalje prisutan u ekonomiji i sociologiji.

Na bazi kratke uporedne analize – primenom metoda komparacije – rad predstavlja pokušaj da se odgovori na pitanje: Da li je sa ekonomskog aspekta uvek aktuelni hegemonistički maskulinitet neosnovan u politici i pravu, budući da je nespojiv s brojnim međunarodnim ugovorima i zakonima kojima se štite ljudska prava? U tom smislu Povelja Ujedinjenih nacija (UN) predstavlja važan dokument na kome je izgrađen sistem međunarodnih ugovora i višestrukih odnosa među državama. Dok se u ekonomiji i sociologiji hegemonistički maskulinitet vidi kao nešto što potvrđuje stolicima dominantnu ulogu muškaraca, posebno u svetu javnog, politika i pravo pokazuju da ne postoji osnovanost ovog oblika maskuliniteta.

Takođe, rad predstavlja pokušaj da se hegemonistički maskulinitet u jednoj državi sagleda kao svojevrsan paradoks zato što nije skladu s temeljima savremene države u koje je, između ostalog, ugrađeno i načelo poštovanja polne ravnopravnosti. Umesto da u potpunosti ustupi mesto polnoj ravnopravnosti, hegemonistički maskulinitet, kao prećutna dogma, opstaje u složenim odnosima, posebno ekonomskim i socijalnim. Zato treba poći od hipoteze da hegemonistički maskulinitet krije veliki paradoks koji

² Dujić je u svojim istraživanjima prvobitno koristio prevod engleskog termina "hegemonic masculinity" u značenju „hegemonija muškosti“. U narednim istraživanjima autor preinačuje prevod u „hegemonistički maskulinitet“ koji se upotrebljava i u ovome radu. Za prvobitan prevod termina videti: Ivan Dujić, *Novi svet i Evropa: Od početka procesa globalizacije do globalne finansijske i migracione krize*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017, str. 128.

se odnosi na nesvesnu težnju da se zanemare politika i pravo, posebno kada je reč o uspostavljanju i negovanju odnosa u svetu javnog. Hegemonistički maskulinitet zapravo negira primenu načela polne ravnopravnosti koje predstavlja osnovu sveukupnih odnosa u XXI stoleću, kako unutar države, tako i među državama.

***Hegemonistički maskulinitet:
višestruko sagledavanje ovog oblika maskuliniteta***

Savremenija istraživanja u društvenim naukama pokazuju da mesto i uloga pojedinca zavise od toga kako se on ili ona vrednuju u svetu javnog. Dok pravo svoje izvore nalazi u običajima, zakonima, međunarodnim ugovorima, kao i u domaćoj i međunarodnoj sudskoj praksi i štiti pojedinca u korist jednakosti građana i polne ravnopravnosti, ekonomija se prećutno oslanja na običaje u skladu s kojima su stolicima definisane uloge među polovima.⁴

Običajna pravila čine osnovu za utemeljenje prava, ali i ekonomije kada se ukazuje na tradicionalno podeljene uloge među polovima. Polazeći od jedne od definicija običaja, prema kojoj se on definiše kao „nešto što ljudi rade u određenom društvu prema ustaljenoj praksi“, dolazi se do objašnjenja da je reč o specifičnim radnjama tipičnim za određeno društvo.⁵ U ostvarivanju ovih radnji polovi imaju podeljene uloge koje se nazivaju socijalnim ulogama. One čine osnovu normativne heteroseksualnosti. Griffin (Griffin), koju citira Dujić, ukazuje na činjenicu da normativna heteroseksualnost predstavlja binarne odnose između muškaraca i žena, koji su kao takvi jedino društveno prihvatljivi, posebno sa ekonomskog aspekta.⁶

Složeni, stolicima izgrađeni binarni odnosi između muškaraca i žena predstavljaju polaznu osnovu za njihovo društveno uređenje. Ovde je reč o

³ “The International Covenant on Civil and Political Rights”, The General Assembly of the United Nations, 1966, Internet, <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf>, 11/072019/.

⁴ Nova istraživanja pokazuju da tradicionalne uloge polova sa ekonomskog i sociološkog aspekta imaju prećutno uporište u radu Svetske banke – međunarodne ekonomske organizacije. Na tradicionalnu ulogu polova, posmatrano kroz rad Svetske banke, ukazuje Griffin. Videti: Penny Griffin, “Neoliberalism and the World Bank: economic discourse and the (re)production of gendered identity(ies)”, Policy Futures in Education, Vol. 5, No. 2, 2007, p. 229.

⁵ The Longman Dictionary of Contemporary English, the 5th edition.

⁶ Penny Griffin, “Sexing the Economy in a Neo-liberal World Order: Neo-liberal Discourse and the (Re)Production of Heteronormative Heterosexuality”, The British Journal of Politics & International Relations (BJPIR), Vol. 9, No. 2, 2007, p. 233. Takođe videti i: Ivan Dujić, “The UK at a Crossroads: Re-puzzling over the Functioning of International Relations in Europe and Globalisation after Brexit”, The Review of International Affairs, Vol. LXVIII, No. 1168, 2017, p. 93.

prećutnom prihvatanju socijalnih uloga polova. Zato se može reći da normativna heteroseksualnost i binarni odnosi pod uticajem globalnog diskursa o ljudskim pravima ne traže svoje utemeljenje u hegemonističkom maskulinitetu, već počivaju na solidarnosti oba pola u ostvarivanju socijalnih uloga.

Stvarnost, međutim, pokazuje da normativna heteroseksualnost nije sasvim pretrpela promene u pogledu uloge muškaraca u ostvarivanju socijalnih uloga. Umesto da se u tom pogledu postigne potpuna ravnopravnost polova, postojanje hegemonističkog maskuliniteta ukazuje na to da se i savremene države ne odriču opšteg diskursa o većoj socijalnoj ulozi muškaraca u odnosu na žene. Ovo tvrđenje, između ostalog, potkrepljuje primer savremene Kanade u kojoj se normativna heteroseksualnost i dalje zasniva na hegemonističkom maskulinitetu.

U svojim istraživanjima Lasar (Lazar) ukazuje na činjenicu da je Kanada normativnu heteroseksualnost dugo temeljila na podređenom statusu žena u društvu i državi.⁷ Citirajući Lasarovu, i Zaher ističe težnju muškaraca da budu superiorniji činilac u svetu javnog, zadržavajući nadređen odnos prema ženama u društvu.⁸ Zahvaljujući takvom statusu muškaraca u sferama društvenog života, hegemonistički maskulinitet u Kanadi, ali i drugim razvijenim savremenim državama pokazuje da muškarci nastoje da zadrže dominantnu ulogu. Potreba muškaraca da zadrže primarno mesto u društvu i državi može se objasniti činjenicom da je hegemonistički maskulinitet istorijska tekovina. To znači da je on stolicima bio osnova za argumentaciju da su muškarci nezamenljiv činilac koji pozitivno utiče na promene u društvu, kao i na konstituisanje, dalje funkcionisanje i sukcesiju države.

S druge strane, trend nezaustavljivog razvoja i postepenog širenja novih ideja u pojedinim društvima proizveo je pozitivne promene u odnosu muškaraca prema ženama. Jedan od koraka u tom pravcu bio je podizanje nivoa svesti o neophodnosti učešća žena u svetu javnog. Tako su, na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) nakon građanskog rata aktivistkinje dale doprinos istrajnoj borbi za poboljšanje statusa žena – zagovaranjem ideje o njihovoj ravnopravnosti u društvu i državi.⁹

Rad na konkretizaciji ideje o ravnopravnosti žena u društvu i državi doveo je do primetne krize hegemonističkog maskuliniteta. Zahvaljujući ovoj ideji, žene su, kako istraživanja pokazuju, stekle uticaj u svetu javnog, što im je omogućilo da pozitivno utiču na proces donošenja političkih i drugih odluka. Međutim, odabrana literatura ukazuje na to da su žene, na primer,

⁷ Ruthy Lazar, "Negotiating Sex: The Legal Construct of Consent in Cases of Wife Rape in Ontario, Canada", *Canadian Journal of Women and the Law*, Vol. 22, No. 2, 2010, pp. 330-331.

⁸ Ibid.

⁹ Elizabeth Cady Stanton, Elizabeth Cady Stanton, Harper&Brothers Publishers, New York 1922, pp. 249-250.

u Severnoj Irskoj i Južnoj Africi, gde su bili izraziti znaci krize hegemonističkog maskuliniteta, brzo počele da trpe nasilje od strane muškaraca u svetu javnog.¹⁰

Polazeći od činjenice da pravo putem zakona i međunarodnih ugovora deluje u korist promena u društvu s ciljem da poboljša status žena u svetu javnog, postavlja se intrigantno pitanje: Šta je doprinelo da hegemonistički maskulinitet u ekonomiji, uprkos krizi, opstane? Na ovo pitanje nadovezuje se i sledeće intrigantno pitanje: Da li se u politici i pravu teži ka potiskivanju ovoga oblika maskuliniteta u korist polne ravnopravnosti, ili se u ime ekonomije neguje recidiv u vidu starih socijalnih uloga među polovima? Na ova pitanja Mil (Mill) odgovora ukazivanjem na uspostavljeni „monopol jačeg pola“, gde muškarac u odnosima sa ženom „ne može prihvatiti ideju da živi s nekim ko je ravnopravan s njim“.¹¹

Znaci krize hegemonističkog maskuliniteta postaju vidni u društvima i državama s preovlađujućim diskursom o uticaju muškaraca zbog viđenja da su samo oni sposobni da stvaraju i menjaju svet javnog. Ovaj diskurs oslanja se na klasično ekonomsko viđenje da muškarci snose teret produktivnog. To podrazumeva njihovu sposobnost da planiraju i realizuju velike projekte čiji je dugoročan cilj povezivanje prostora unutar granica jedne države. Radeći na povezivanju prostora muškarci održavaju svet javnog i produktivnog, što dovodi do toga da hegemonistički maskulinitet, uprkos krizi, teži da opstane. Pri tome se zanemaruje pravo koje čini diskurs o polnoj ravnopravnosti uvek aktuelnim.

Nasuprot diskursu o uticaju muškaraca u društvu i državi, postoji opšteprihvaćeni diskurs o polnoj ravnopravnosti. Prema tom diskursu, žene pozitivno doprinose ostvarivanju sveukupnih promena u društvu i državi. Zahvaljujući tome, hegemonistički maskulinitet prestaje da postoji kao nezamenjiva osnova normativnoj heteroseksualnosti.

Pravo, koje deluje u korist opšteprihvaćenog diskursa o polnoj ravnopravnosti, potvrđuje da je došlo do sveukupnih promena u društvu i državi. Aktuelan diskurs o polnoj ravnopravnosti u kontekstu prava počiva na tome da je ženama u pojedinim državama dozvoljeno da uzmu veće učešće u svetu javnog.¹² U tom smislu, hegemonistički maskulinitet –

¹⁰ Erin Tunney, "Women in Peace Processes", The Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 38, No. 1, 2014, p. 128.

¹¹ John Stuart Mill, The Subjection of Women, Longmans, Green, Reader, and Dyer, London, 1869, p. 91.

¹² Status žena je u tolikoj meri zaštićen da su postale predmet brojnih međunarodnih ugovora kojima se štite njihova prava i, shodno tome, zabranjuje bilo kakav oblik nasilja, uključujući i mučenje kao njegovog najekstremnijeg oblika. O ovome videti, na primer u: Malcolm Shaw, International Law, Sixth edition, Cambridge University Press, Cambridge 2008, p. 327.

sagledan u kontekstu negovanja i daljeg unapređenja diskursa o polnoj ravnopravnosti – smatra se neosnovanim u pravu.

Međunarodno pravo, posebno međunarodno javno pravo – zasnovano na međunarodnim ugovorima i odlukama međunarodnih organizacija – razvijalo se i u pravcu traganja za odgovorom na aktuelno pitanje statusa pojedinca. Reč je o viđenju pojedinca, bez obzira na pol, kao subjekta međunarodnog javnog prava koji doprinosi uspostavljanju i negovanju višestrukih odnosa među državama. Rezultat ovih odnosa su međunarodne organizacije koje se, između ostalog, bave i statusom pojedinca.¹³

Nastanak UN kao univerzalne međunarodne organizacije vezuje se za Povelju koja čini osnovu dugoročnog razvoja složenog sistema međunarodnih ugovora, koji funkcioniše kao izuzetno razgranat i složen sistem od Drugog svetskog rata. Posmatrano sa aspekta polne ravnopravnosti, Povelja UN smatra se polazištem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima 1948. godine.¹⁴ Shodno članu 2 Deklaracije zabranjuju se svi oblici nejednakosti među pojedincima, uključujući i polnu.

U okviru borbe za bolji status pojedinca, borba za bolji status žena je opravdana zahvaljujući opšteprihvaćenom diskursu o sposobnosti žena da zajedno s muškarcima učestvuju u svetu javnog, o čemu svedoči njihov status saodlučilaca u donošenju ekonomskih, političkih i drugih odluka u društvu i državi. Ovo tvrđenje potkrepljuje član 2 Deklaracije, u kome se navodi da „svakome pripadaju sva prava i slobode (...) bez razlike na rasu, boju kože, pol, jezik, versku opredeljenost, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinu, rođenje ili drugi kvalitet“.¹⁵ Posmatrano isključivo u kontekstu prava to znači da pojedinac (p)ostaje i vrednuje se kao globalna individua, nezavisno od navedenih osobina.

Međunarodno javno pravo *per se* proširuje pojam pojedinca tako što ga ne ograničava samo na muškarca kao pripadnika određene rase, izgleda, pola, jezika, vere i drugih osobina koje ga stolicima stavljaju u dominantan položaj u društvu i državi. Ono tretira hegemonistički maskulinitet kao neosnovan zato što se međunarodno javno pravo razvija u pravcu podržavanja globalnog diskursa o polnoj i drugim vidovima ravnopravnosti. Dakle, međunarodno javno pravo se ne zasniva na hegemonističkom maskulinitetu, već na načelu polne i drugih oblika ravnopravnosti.

¹³ U tom smislu videti, na primer: The United Nations, Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, 1945, paragraph 2; Universal Declaration of Human Rights, 1948, Article 2, paragraph 1. Takođe videti i: Boris Krivokapić, Međunarodno javno pravo, Poslovni i pravni fakultet, Institut za uporedno pravo, Beograd 2017, str. 115.

¹⁴ “Universal Declaration of Human Rights”, The United Nations, 1948, Internet, http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf, 11/072019/.

¹⁵ Ibid.

Osim prava, i politika naginje ka osporavanju osnovanosti hegemonističkog maskuliniteta, zbog porasta značaja globalnog diskursa o polnoj ravnopravnosti. Zapravo, u politici se teži ka konkretizaciji znanja i sposobnosti pojedinaca, uključujući sve više i žene kako bi polna ravnopravnost dodatno dobila na značaju. Doduše, novija istraživanja Blanšarda (Blanchard) pokazuju da hegemonistički maskulinitet u nekim slučajevima može biti prisutan uprkos preovlađujućem diskursu o polnoj ravnopravnosti. Citirajući Marusku, Blanšard ukazuje na politiku spoljne bezbednosti, koja je došla do izražaja prilikom terorističkog napada u SAD-u 2001. godine, kada je hegemonistički maskulinitet dobio na značaju i ispoljio tendenciju da se radikalno transformiše u hiper maskulinitet.¹⁶

Za razliku od polne neravnopravnosti zasnovane na ekonomskim odnosima, polna ravnopravnost se vezuje za diskurs po kome muškarci nisu jedini akteri u društvu i savremenoj državi. U uobličavanju društva i definisanju savremene države i žene igraju važnu ulogu, delujući u politici i pravu u sinergiji s muškarcima. Skvires, koga citira Dermot (Dermott), ukazuje na to da je potreba za ravnopravnim učešćem muškaraca i žena u politici, kao na primer u slučaju sprovođenja politike obrazovanja, značajna u definisanju savremene države.¹⁷

Ravnopravno učešće oba pola u politici pozitivno utiče na povećanje bezbednosti savremene države. Značajna uloga žena zapaža se u njihovoj istrajnosti da budu uticajne ličnosti u definisanju savremene države – ravnopravnim učešćem u korist potrebe da se osmisle kvalitetne politike koje imaju za cilj povećanje nivoa bezbednosti, ali i prosperiteta države. Umesto da kreiranje politika bude rezultat hegemonističkog maskuliniteta, kao što je to ranije bio slučaj, veće učešće žena u politici znači da politika svoje uporište traži u globalnom diskursu o polnoj ravnopravnosti.

Analizom odnosa između muškaraca i žena dolazi se do mogućeg odgovora na pitanje osporavanja hegemonističkog maskuliniteta u politici i pravu, posebno u međunarodnom javnom pravu, bez obzira na njegovu osnovanost u ekonomiji i sociologiji. Polazeći od činjenice da pripadnici oba pola izgrađuju odnose na kojima se zasniva društvo i koje država u skladu s odgovorajućim zakonima nastoji da sankcioniše, polna ravnopravnost – kao relativno nov diskurs – u pravu neprestano teži da potisne hegemonistički maskulinitet.

Za razliku od prava i politike, hegemonistički maskulinitet je i dalje izražen u ekonomiji, uprkos značajnom doprinosu žena u menjanju sveta javnog, iz jednostavnog razloga što ekonomiju, na primer, u sferi javnih

¹⁶ Eric M. Blanchard, "Rethinking International Security: Masculinity in World Politics", *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 28, No. 4, 2014, p. 73.

¹⁷ Esther Dermott, "Troops to Teachers: Solving the Problem of Working-Class Masculinity in the Classroom", *Critical Social Policy*, Vol. 32, No. 2, 2012, p. 226.

finansija teže da definišu, vode i kontrolišu muškarci. Definisana kao ekonomija s prevlašću muškaraca, država je rezultat istorijskog procesa i hegemonističkog maskuliniteta u kome je došlo do isprepletanih ekonomskih odnosa, prvenstveno među muškarcima.¹⁸

Šta predstavlja dokaz da polna ravnopravnost u politici i pravu ima veći značaj u odnosu na ekonomiju i sociologiju gde preovlađuje hegemonistički maskulinitet? Nastojanje i posvećenost žena da se bore ne samo za ekonomska, već i druga ljudska prava neminovno traže da se hegemonistički maskulinitet preispita kao činilac koji je nespojiv s politikom, posebno s pravom. Neosnovanost hegemonističkog maskuliniteta temelji se na protivrečnosti diskursa o polnoj ravnopravnosti. Diskusiju bi, između ostalog, trebalo usmeriti u pravcu daljeg traženja odgovora na pitanje: Da li, i u kojoj meri, polna ravnopravnost utiče na sveukupan razvoj društva i savremene države u poređenju s hegemonističkim maskulinitetom?

Diskusiju o polnoj ravnopravnosti moguće je proširiti i na međunarodno javno pravo koje ispoljava tendenciju da hegemonistički maskulinitet dodatno učini neosnovanim. Ovu tvrdnju potvrđuju izvori međunarodnog javnog prava, poput međunarodnih ugovora o ljudskim pravima. Odabrana literatura ukazuje, na primer, na Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, kao i na Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine.¹⁹

Razvoj društva i države, sa osloncem na globalni diskurs o polnoj ravnopravnosti – posredno potvrđen paktovima o ljudskim pravima – dostigao je viši stepen, pošto je proširen krug uživalaca ljudskih prava. Naime, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima sadrži odredbu prema kojoj su muškarci i žene ravnopravni uživaoci ljudskih prava.²⁰ Ovaj globalni diskurs o polnoj ravnopravnosti osporava osnovanost hegemonističkog maskuliniteta i u svim drugim međunarodnim ugovorima koji se odnose na ljudska prava.

Zahvaljujući diskursu o polnoj ravnopravnosti, žene su tokom XX stoleća dobile značajno mesto u svetu javnog. Danas, zajedno s muškarcima, one proširuju uzan krug učesnika u razvoju međunarodnog javnog prava. Međunarodno javno pravo se više ne vezuje za hegemonistički maskulinitet, već podržava aktivno učešće žena u svetu javnog. Zbog aktuelnog diskursa

¹⁸ Penny Griffin, "Sexing the Economy in a Neo-liberal World Order: Neo-liberal Discourse and the (Re)Production of Heteronormative Heterosexuality", op. cit., pp. 222-223.

¹⁹ Videti: The General Assembly of United Nations, The International Covenant on Civil and Political Rights; The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966.

²⁰ The General Assembly of United Nations, The International Covenant on Civil and Political Rights, Article 2; The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Article 2-3.

o polnoj ravnopravnosti u politici i pravu neosnovana je tvrdnja su muškarci stalni nosioci obaveza, odgovornosti i stvaraoci u svetu javnog.

Učešće muškaraca u svetu javnog u vidu hegemonističkog maskuliniteta je deo prošlosti. Međutim, hegemonistički maskulinitet zadržao je svoje mesto u ekonomiji i sociologiji, koje i dalje prećutno podržavaju vodeću ulogu muškaraca, što je u suprotnosti s diskursom o polnoj ravnopravnosti za koju se zalažu politika i pravo. Globalno posmatrano, ekonomija i sociologija deluju tako da podržavaju osnovanost hegemonističkog maskuliniteta.

Što se ekonomije tiče, odnosi među polovima – koje diktira hegemonistički maskulinitet – ukazuju na to da su muškarci u većini slučajeva sposobni da uspostave hijerarhijske odnose, posebno ekonomske, ne samo prema ženama, već i među njima, u korist ekonomskih i socijalnih razlika. Novija istraživanja ukazuju na činjenicu da ekonomski odnosi deluju u pravcu produbljivanja razlika u odnosima među polovima, pri čemu su muškarci akteri koji nastoje da ove razlike iskoriste u cilju održavanja hijerarhijskih odnosa. Brojna literatura upućuje na istraživanja Spajk-Petersonove (Spike-Peterson) u kojima se muškarci prepoznaju kao primarni akteri u hijerarhijskim odnosima među polovima.²¹

Sa aspekta sociologije, polna neravnopravnost – koja polazi od ekonomskih odnosa – počiva na podeljenim socijalnim ulogama. Ovu činjenicu potkrepljuje literatura koja se odnosi, na primer, na sociološka istraživanja odnosa u SAD-u, gde se navodi da je ova savremena država utemeljena na normativnoj heteroseksualnosti, odnosno heteronormativnom društvu (*heteronormative society*).²² SAD, ali i druge savremene države sveta temelje se na normativnoj heteroseksualnosti u kojoj su odnosi muškaraca i žena zasnovani na ekonomskim i hijerarhijskim odnosima, kao i na podeljenim socijalnim ulogama.

Dinamičan razvoj društva i savremene države zasniva se na polnoj ravnopravnosti, gde žene učestvuju u osmišljavanju politika, za razliku od prošlosti kada je to isključivo bila privilegija muškaraca. Zalaganje i istrajna borba za ravnopravnost žena doveli su do jačanja globalnog diskursa o polnoj ravnopravnosti i neminovnosti da se hegemonistički maskulinitet, sa stanovišta savremene države, smatra neosnovanim zbog smanjenog uticaja muškaraca u svetu javnog.²³ Može se reći da, za sada, jedino politika i pravo

²¹ V. Spike Peterson, *A Critical Rewriting of Global Political Economy*, Routledge, London 2004, p. 18.

²² OpenStax College, *Introduction to Sociology*, Rice University, Houston 2013, p. 260.

²³ Konel i Meseršmit su u svojim istraživanjima zapazili da postoji tendencija da muškarci imaju manji uticaj u odnosu na žene u društvu i savremenoj državi. Videti: R. W. Connell and James W. Messerschmidt, "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept", *Gender and Society*, Vol. 19, No. 6, 2005, p. 835.

deluju u korist jačanja aktuelnosti globalnog diskursa o polnoj ravnopravnosti, posebno nakon usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i odgovarajućih paktova.

Pošto se dinamičan razvoj društva i države ne zasniva samo na različitim vidovima razvoja, već i na starim podeljenim ulogama među polovima – kojima su više sklona tradicionalna društva – postavlja se pitanje: Da li je hegemonistički maskulinitet u potpunosti prevaziđen kao fenomen ili je i dalje aktuelan? Odgovor na postavljeno pitanje zavisi od toga kako se vidi uloga muškaraca u razvoju društva i države, i kako se hegemonistički maskulinitet vrednuje kao fenomen.

Zaključak

Pitanje diskursa o ulozi muškaraca u politici, pravu i u svetu javnog dovelo je do novog definisanja normativne heteroseksualnosti – umesto hegemonističkog maskuliniteta polna ravnopravnost postaje globalni diskurs. Kratka uporedna analiza u ovome radu, primenom metode komparacije, pokazuje da politika i pravo nastoje da daju doprinos utemeljenju normativne heteroseksualnosti koja se oslanja na polnu ravnopravnost. Pri tome, diskurs o glavnoj ulozi muškaraca postaje zastareo i neprihvatljiv u odnosu na novine u svetu javnog.

Rezultat dugotrajne i istrajne borbe žena za ravnopravnost u ostvarivanju svojih prava jeste tendencija hegemonističkog maskuliniteta da ustupi mesto polnoj ravnopravnosti. Zbog aktuelnog diskursa o polnoj ravnopravnosti, hegemonistički maskulinitet postao je prevaziđen u politici i pravu, ali je opstao u ekonomiji i sociologiji. Borba žena za njihova prava i, šire gledano, polnu ravnopravnost nema isti učinak u ekonomiji i sociologiji kao u pravu i, posebno, u politici gde se žene nadmeću s brojnijim muškarcima kako bi aktivno učestvovala u definisanju sveta javnog.

Da li politika i pravo zavise od uticaja hegemonističkog maskuliniteta u savremenoj državi? Činjenica je da politika i pravo u savremenoj državi ne dozvoljavaju da se hegemonistički maskulinitet ponovo pojavi zbog njegovog nazadnog uticaja na razvoj društva i države. Preciznije, politika i pravo pozitivno utiču na redefinisane normativne heteroseksualnosti u korist polne ravnopravnosti. Oni ne zavise kao nekada od ovog oblika maskuliniteta, kao što je to slučaj u ekonomiji i sociologiji. Doduše, hegemonistički maskulinitet koji je prisutan u ekonomiji i sociologiji predstavlja paradoks, pošto nesvesno zanemaruje politiku, pravo i polnu ravnopravnost. A upravo je polna ravnopravnost jedan od preduslova na kojima počiva egzistencija savremene države.

Kakav je konačan zaključak u pogledu neosnovanosti hegemonističkog maskuliniteta? Na osnovu svega iznetog, očigledno je da politika i pravo negiraju hegemonistički maskulinitet koji je bio jedini činilac u razvoju

savremene države. Nasuprot politici i pravu, hegemonistički maskulinitet je i dalje bitan činilac u ekonomiji i sociologiji.

Bibliografija

Blanchard, Eric, "Rethinking International Security: Masculinity in World Politics", *The Brown Journal of World Affairs*, vol. 28, no. 4, 2014, pp. 61-79.

Connell, W.R., Messerschmidt, James, "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept", *Gender and Society*, vol. 19, no. 6, 2005.

Dermott, Esther, "Troops to Teachers: Solving the Problem of Working-Class Masculinity in the Classroom", *Critical Social Policy*, vol. 32, no. 2, 2012, pp. 223-241.

Dujić, Ivan, *Novi svet i Evropa: Od početka procesa globalizacije do globalne finansijske i migracione krize*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017.

Dujić, Ivan, "The UK at a Crossroads: Re-puzzling over the Functioning of International Relations in Europe and Globalisation after Brexit", *The Review of International Affairs*, Vol. LXVIII, No. 1168, 2017, pp. 86-101.

Griffin, Penny, "Neoliberalism and the World Bank: economic discourse and the (re)production of gendered identity(ies)", *Policy Futures in Education*, vol. 5, no. 2, 2007, pp. 226-238.

Griffin, Penny, "Sexing the Economy in a Neo-liberal World Order: Neo-liberal Discourse and the (Re)Production of Heteronormative Heterosexuality", *The British Journal of Politics & International Relations (BJPIR)*, vol. 9, no. 2, 2007, pp. 220-238.

Krivokapić, Boris, *Međunarodno javno pravo*, Poslovni i pravni fakultet, Institut za uporedno pravo, Beograd 2017.

Lazar, Ruthy, "Negotiating Sex: The Legal Construct of Consent in Cases of Wife Rape in Ontario, Canada", *Canadian Journal of Women and the Law*, vol. 22, no. 2, 2010, pp. 329-363.

Mill, John Stuart, *The Subjection of Women*, Longmans, Green, Reader, and Dyer, London 1869.

OpenStax College, *Introduction to Sociology*, Rice University, Houston 2013.

Shaw, Malcolm, *International Law*, Sixth edition, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Spike-Peterson, V., *A Critical Rewriting of Global Political Economy*, Routledge, London 2004.

Stanton, Elizabeth Cady, *Elizabeth Cady Stanton*, Harper&Brothers Publishers, New York 1922.

- “The International Covenant on Civil and Political Rights”, The General Assembly of the United Nations, 1966, Internet, <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf>, 11/072019/.
- “The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights”, The General Assembly of the United Nations, 1966, Internet, <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/iv-3.en.pdf>, 11/072019/.
- “Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice”, The United Nations, San Francisco, 1945, Internet, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>, 11/072019/.
- “Universal Declaration of Human Rights”, The United Nations, 1948, Internet, http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf, 11/072019/.
- Tunney, Erin, “Women in Peace Processes”, The Fletcher Forum of World Affairs, vol. 38, no. 1, 2014, pp. 127-152.

THE (UN)FOUNDEDNESS OF HEGEMONIC MASCULINITY: A SHORT COMPARATIVE ANALYSIS

ABSTRACT

This paper is based on a brief comparative analysis of the dynamic development of society and state through the prism of hegemonic masculinity and gender inequality, disregarding the fact that politics and law promote and protect gender equality. The research aims to indicate that gender equality endeavours to dispute hegemonic masculinity as an irreplaceable basis for normative heterosexuality. One assumes that hegemonic masculinity is unfounded not only from a political and legal standpoint but also because it does not comply with the principles of the modern state. On the other hand, from an economic and sociological standpoint, hegemonic masculinity is well-founded which the paper hypothesis supports: hegemonic masculinity is a paradox because of its unwitting tendency to ignore politics, law and gender equality.

Key words: hegemonic masculinity, gender (in)equality, normative heterosexuality, society, economics, politics, law, sociology, modern state.